

Xq'uqinka techel in kyaj tq'o'na toj internet

Aj tajb'en internet tu'na, in kyaj tq'o'na jun techel ti'j tkyaqilju in b'ant tu'na toj. Ik tze'n aj tajb'en red social tu'na, qe chat, qe tqanil tz'ib'in maj, qe temb'il toj internet, kyoj tb'eyil paqanil, aj ttzaj tlaq'ona toj internet ex tu'n tqanil ti'j jatumel ta'ya. Kyu'n tqanil lu jaku b'aj jlu ti'ja:

- **Jakulo kub' sb'una kyu'n xjal.** Tu'nju in kyaj tq'o'na jun techel toj internet, jaku kub' ti'ja kyu'n eleq', jakulo kyok te t-xela ex jaku che elq'an tqanil ti'ja.
 - **Jakulo tz'ok ke'yina kyu'n aj kawil ex kyu'n xjal nya b'a'n.** Jaku b'aj jlu tu'nju q'ancha'l jatumel ma txi'ya moqa tu'nju in xi tyek'ina kyoj redes sociales jatumel ta'ya.
 - **Jakulo tz'ok b'inch'a'n nya b'a'n ti'ja.** In najb'en techel in kyaj tq'o'na toj internet kyu'n xjal nya b'a'n tu'ntzun tokx tq'o'n tib'a toj jun aq'untl aju nya taja tu'n tb'ant. Ax ikx in najb'en tqanil ti'ja toj internet kyu'n xjal b'inchal nya b'a'n
- tu'ntzun kyel kyik'un xjal kyu'n kyyol ex kyu'n kyb'inchb'en.
- **Jakulo tzaj nya b'a'n ti'j tu'ja twitz ley.** Aj t-xi tqanina tu'ja twitz ley, il ti'j tu'n t-xi tq'o'na tqanil kyi'j redes sociales in che ajb'en tu'na, alkye tb'iya in najb'en tu'na toj internet ex junjuntl tqanil, axpe ikx jaku tz'ok kyke'yin polisiy aju tyolb'ila aj toktza toj Estados Unidos ex qa jaku kyaj ten tuk'il K'loj xjal Xq'uqil Tnam. K'ajlb'el tqanil lu tu'n jwes tu'n tokx tjpuna pres, tu'n tajtza toj ttnama, tu'n tch'expaj toklena toj tnam, tu'n ya mi'n ttentl tojju tnam, tu'n mi'n txi q'o'n amb'il teya tu'n tkyaj tena ex qa junjuntl tumel at token twitz ley.

¡Xq'uqina techel in kyaj tq'o'na toj internet tu'ntzun ttena b'a'n ex tu'n tok q'o'n toklena!

12 Nab'il tu'ntzun tok t-xq'uqina techel in kyaj tq'o'na toj internet

- 1. Xq'uqina kyij tyolb'ila ex ti'j tb'i in najb'en tu'na tu'n tokxa.** B'a'n tu'n tkub' tq'o'na jun tajlal kyuw ex jun tumel tu'n tokxa toj tkwentaya toj kab'e ttxolil, aju tu'n tkub' ttz'ib'iya tajlal ex tu'n t-xi sma'n juntl tajlal toj tyolb'ila tu'ntzun tokxa.
- 2. Mi'n txi tq'o'na tqanil ti'jxa.** Mi'n jax tq'o'na toj internet ex kyoj redes sociales tkyaqil tb'iya, jatumel in nanq'ina, aju tajlal tyolb'ila ex juntl tqanil ti'ja.

Mi'n txi tyek'ina kyoj redes sociales jatumel ta'ya.

Mi'n jax tq'o'na qe tilb'ilala aqejun in tzaj kyyek'in jatumel ta'ya, jatumel in nanq'ina, jatumel in naq'unana ex in xnaq'tzana, ik tze'n tajlal tjaya, tb'i kojb'il jatumel najliya, tajlal karr ex qa tilb'ilal t-xb'aluna in najb'en tu'na toj aq'untl ex toj tja xnaq'tzb'il.
- 3. Q'onkja teya tkwenta toj jun tumel tu'n mi'n kyokx kykyaqil xjal ke'yil te.** Qa at teye tkwenta kyoj redes sociales, q'onkja jatumel in tzaj tq'ama'n qa nya kykyaqil jaku tz'ok kyke'yin te. Jaku b'ant tu'ne aj tokxa toj tyolb'ila, jatumel at qe b'inchb'il moqa configuraci3n ex jaqonka jatumel in tq'ama'n «o'kx we'ye» moqa «privada».
- 4. Q'imela qe kwenta ojtxi tajb'en.** Qa at jun teya tkwenta ya minti'tl in najb'en tu'ne, q'imela mo q'uchin ela. Ax ikx, yupinkja aju tumel tu'n tjax q'o'n tqanil toj internet, kyoj kykyaqil tyolb'ila mo k'uxb'il at teya ex minti'xix in najb'en tu'na.
- 5. Yupinkja aju tumel tu'n tel nik'b'aj jatumel in b'eta.** Tu'n tel ti'na aju tumel tu'n ttzaj tyek'in jatumel ta'ya, tz'okxa toj B'inchb'il moqa Configuraci3n at tku'x toj «Tu'n tewit tqanil», «Tu'n tok t-xq'uqin tib'a» ex «Jatumel ta'ya». Yajxitl, q'imele kykyaqil tumel tu'n tel nik'b'aj ti'j jatumel in b'eta tu'ntzun mi'n t-xi kyyek'in aplicaci3n jatumel ta'ya.
- 6. Mi'n jax tq'o'na nim tqanil.** B'a'n tu'n tjax tq'o'na noq ch'in tqanil toj internet.

Tenx tnab'la aj tjax tq'o'na jun tqanil toj internet, tu'nju jaku kub' kyximen txqantl nya b'a'n ti'ja ex jaku tz'ok kyb'inchin xjal nya b'a'n ti'ja. Jun techel, qa ma jax tq'o'na jun tilb'ilala jatumel in tx'u'jtiya tu'n q'e'n mo jatumel q'i'n jun pistol tu'na.
- 7. Mi'n txi tk'amo'na alkyexku xjal tu'n tok te tamiwa.** O'kx k'amonxa qeju ya ojtzqi'n qe tu'na. Jaku kub'

tewin tib' alkyexku xjal, ik tze'n eleq', k'ayil drow ex junjuntl xjal nya b'a'n ex jaku tz'ajb'en juntl tilb'ilal kyu'n tu'n mi'n tel tník'a kyi'j. Q'imele qe tamiwa toj tyolb'ila aqejú minti' ojtzqi'n qe tu'na.

8. **Q'imela qe tqanil minti' kyoklen txqantl ti'j toj tyolb'ila ex qa kyoj junjuntl k'uxb'il.** Qa k'elex b'eta toj juntl tnam, jakulo tz'ok kyke'yin polisiy te K'loj xjal Xq'uqil Tnam aju tyolb'ila aj toktxa toj Estados Unidos. Q'imela kykyaqil tqanil tz'ib'inmaj, qe tilb'ilal, aplicaciones ex junjuntl tqanil aju jaku kub' kyximen txqantl nya b'a'n ti'ja kyu'n.

9. **Yolina toj tumel.** B'a'n tu'n tajb'en junjun ttxolil tu'ne, aqejú mlay tz'ok kyb'i'n txqantl, ik tze'n WhatsApp, Signal ex Telegram.

Tqanil: Maske tb'anel qeju tumel lu tu'n t-xi tasma'na tqanil ex tu'n ttzaj q'o'n teya, noqtzun tu'nj atx tqanil in kyaj q'et ik tze'n alkye xjal o yolina tuk'il, jtojo yolina tuk'il ex aju tqanil nya ewin at, ik tze'n video, tilb'ilal ex tqanil ti'ja. Xq'uqink tib'a tu'n mi'n t-xi tq'o'na jun tqanil jaku tzaj ti'n nya b'a'n ti'ja.

10. **Xq'uqink tib'a aj tokxa toj internet.** Mi'n tz'ok tyaq'o'na qeju tqanil tzajni qe tuk'il jun xjal minti' ojtzqi'n tu'na ex mi'n tz'okxa kyoj temb'il te

internet, aqejú minti' in nok qe' tk'u'ja kyi'j tu'nju jakulo tz'el tiqena virus ti'j.

Q'onxa o'kx tqanil aju il ti'j ex xq'uqink tib'a kyoj temb'il jatumel in tzaj kyqanin nim tqanil ti'ja.

Kukx q'imele mo q'uchin ele qe cookies ex caché jatumel in nokxa toj internet. Jaku b'ant tu'ne aj tokxa toj internet, jatumel atju b'inchb'il moqa configuración ex tqanil ewin ate', yaxxitl yaq'onka jatumel in tq'ama'n «tu'n tel q'it tqanil toj jyob'il».

11. **Tz'ajb'enx jun yolb'il tu'ne aju te noq ch'in amb'il.** Aqejú yolb'il lu, in xi chjet nej na'mxtoq tajb'en ex nya il ti'j tu'n tajb'en tu'na te jumajx, iktzun tten, mlay tz'el kynik' txqantl ti'ja nix ti'j jatumel ta'ya. Noqtzun tu'nj, qa in najb'en jun yolb'il ik tze'n jlu tu'na, q'onxa t-número kye qeju at kyoklen ti'j (ik tze'n aju xtisil ti'ja ex aju onil ti'ja). At junjun xjal kyaj tu'n tten kab'e yolb'il: jun tu'n tajb'en toj ch'in amb'il tu'n tokx toj internet ex juntl tu'n kukx tyolin kyuk'il qeju il ti'j tu'n tyolin.

12. **Maqsinka cámara.** Maqsinka qe cámara toj yolb'il ex toj laptop toj amb'il jatumel minti' in najb'en tu'na. Iktzun tten mi'n tjaqet cámara tu'nx tib' mo kyu'n xjal nya b'a'n.